

DE SPREKER

HET BOEK VAN OVERBODIGHEID

Hans C. Mol PhD

Andere boeken van de auteur zijn

Het Genesis Project	2007
Attis	2007
Kabbalistic Psychology	2010
Elementaire Kabbalistische Psychologie	2010
A Kabbalistic Key to Neuroscience	2010
Triangulation of Selves	2010
Radicale Neurotheologie	2011
Tobias	2011
Kabbalah and Personality	2011

Voorwoord

Ik ben christelijk en kerks opgevoed, maar heb dat toch vrij snel achter me gelaten¹. Daarna volgde Jodendom, Boeddhisme, Taoïsme en Hindoeïsme. Verder heb ik mij verdiept in de Egyptische cultuur en een jaar hiërogliefisch schrift bestudeerd. Uiteindelijk heb ik mij gezien de taal hoofdzakelijk verdiept in de mystieke leringen van de Joodse godsdienst namelijk de kabbalah. Na mijn studie psychologie heb ik vooral geprobeerd de kabbalistische leringen op één lijn te krijgen met de wetenschap.²

Vanaf mijn pubertijd heeft Prediker als bijbelboek altijd mijn aandacht gehad en nog steeds, na bijna 50 jaar, intrigeert mij dit boek nog steeds enorm. Op een gegeven moment, toen ik weer eens mijn boeken over existentiële psychologie herlas, flitste het door mij heen dat Prediker, ofwel zijn eigen naam Kohellet, hier een schitterend voorbeeld van was. Vandaar dat ik zal trachten een verbinding te maken tussen de Prediker teksten en het existentiële denken; met uiteraard mijn stokpaardje kabbalah.

¹ Zie mijn boek Attis 2007

² Een overzicht van mijn boeken staat voor in dit boek

Ik heb voor dit werk voornamelijk gebruik gemaakt van de volgende Kohellet-boeken / naslagwerken:

Hebrew-English TANAKH

Jewish Publication Society 1999

Bijbel

o.a. Nederlands Bijbelgenootschap 1915

The New Jerome Biblical Commentary

Prentice Hall 1990

Online Bijbel Studie-editie 2005

Importantia Publishing

Willibrord Bijbel 1995

Commentary on the Old Testament

In ten volumes Volume 6

C.F. Keil en F. Delitzsch

William B. Eerdmans Publishing Company

Word Biblical Commentary Ecclesiastes

Roland Murphy

Thomas Nelson Inc. (publishers)

Sacred Writings

Judaism: The Tanakh

The New JPS translation

Book-of-the-Month Club New York

Kohélet: The Reflexions of a Judean Prince

Martin Sicker

iUniverse Inc. New York 2006

A Critical and Exegetical Commentary on the Book of Ecclesiastes

George Aaron Barton
BiblioBazaar

The NIV Study Bible

Zondervan Corporation 1985

The Sceptics of the Old Testament

Emile Joseph Dillon
The Project Gutenberg EBook

Verder heb ik gebruik gemaakt van de volgende woordenboeken:

Hebrew-Chaldee Lexicon to the Old Testament

H.W.F. Gesenius
Baker BooksMichigan 1979

Dictionary of the Targumim, Talmud Bavli, Talmud Yerushalmi and Midrashic Literature.

Judaica Treasury 2004

The Hebraic Tongue Restored

Fabre d'Olivet
Samuel Weiser Inc. New York 1978

The Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon

Hendrickson Publishers 2006

INTRODUCTIE

Prediker laat ons duidelijk zien dat het leven niet altijd geeft wat wij wensen. Iets buiten onze macht heeft steeds het laatste woord. Is dat een geesteswereld of een god, een satan of zelfs misschien iets dat diep in onszelf huist? Vooral Georg Groddeck³ maar ook Sigmund Freud⁴ noemen dit het Es of ook Id. Freud nam ooit de naam over van Groddeck, maar hij duidde het Es toch op een iets andere wijze. Voor Groddeck heeft het Es meer een psychosomatisch karakter. Dit Es, zegt hij, heeft een eigen programma en wanneer wij daar van afwijken ontstaan er spanningen; vanuit die spanning komt een crisis voort, die verder uitgewerkt een mentaal of vaker een lichamelijk probleem tot stand brengt.

Het Es van Groddeck

Eenzogoed als het Es van de mens, van waaruit hij leeft, op bepaalde zintuiglijke indrukken of onbewuste gedachten de afscheiding van spijsverteringssappen, de bloedverdeling, de activiteit van het hart, kortom dat het gehele organische gebeuren van de persoonlijkheid steeds weer verandert, evenzogoed als dit Es zich als totaal tegen de dreiging van chemische, mechanische en bacteriële gevaren verzekerd, evenzogoed kan het, dat als het Es een ziekte als doelmatig ziet en die variabelen instellen, die een pathogene kiem tot activiteit kan brengen.

³ *Krankheit als Symbol*, Fischer Taschenbuch Verlag 1987

⁴ *The Essentials of Psychoanalysis* The Hogart Press 1986

De innerlijke samenhang tussen de onbewuste acties van het Es en de tijdelijke dispositie is met deze duidingen nog niet verklaard ⁵, maar toch wordt dit wel duidelijk zichtbaar gemaakt door Groddeck. De gevoeligheid van het Es is voor elk mens verschillend, een zaak die in de grond nog niet te verklaren is (zie ook voetnoot 5 onderaan pagina). Ziekte is slechts een uitdruktingsvorm van het Es. En we begrijpen nog steeds niet goed genoeg dat het Es met ziektesymptomen net zulke diepe gedachten uitdrukt als met de evangeliën het geval is. Twee zaken worden in de diagnose nooit betrokken: Ten eerste dat het Es van de mens tweeslachtig is, wat inhoudt dat ieder mens in principe een hermafrodit is; ten tweede dat het Es van de mens tijdloos is. Het Es is nooit een kind geweest, nooit een volwassene en zal dus ook nooit een bejaarde kunnen worden. Met het Es wordt niets anders uitgedrukt en kan alleen maar betekenis hebben als het totaal van levenskracht in elk mens vanaf de bevruchting.

Niemand weet helaas wat dat Es precies is, waar het naar streeft en wat de verschillen uitmaken tussen de ene persoon en de ander. Niet iedereen heeft dezelfde Es functie. Het moet dus te maken hebben met een individueel principe, aldus Groddeck. Iedereen heeft zijn eigen weg te gaan en ik zie het Es dan ook als een TomTom die de kortste weg naar het doel aangeeft. Wijken we daar van af dan kunnen we dus in de problemen komen.

⁵ Dit kan wel weer aannemelijk gemaakt worden door middel van de Oosterse filosofieën of religies.

In de jaren '80 schreef ik een filosofie voor de school die ik had opgericht waarin ik werkte met een soortgelijk beeld. Je fietst op een fietspad door de bossen en je wilt rechtsaf. Wanneer je dit direct doet heb je kans tegen een boom op te rijden of in een greppel te belanden. Je zult dus moeten wachten tot de eerste afslag naar rechts. Dan zijn er geen problemen. Zo kunnen we de blauwdruk van ons leven zien als het Es; zolang wij ons aan het schema houden en ook nog op de juiste tijd, dan verloopt alles soepel. Grijpen we eigenhandig in, dan moeten we niet gek kijken dat het ergens problemen kan geven.

Je kunt je afvragen waarom wij geen gebruiks-aanwijzing krijgen bij de geboorte van een kind. Het zou misschien de zaak een stuk vergemakkelijken, maar je vrijheid is dan weg en ook zullen sommigen expres er van afwijken omdat zij niet gestuurd willen worden.

Religieus ingestelde mensen zeggen dat god alles regelt en voor ons zorgt. Toch is er een bekend gezegde dat god diegene helpt die zichzelf helpen. Het aardige is dat god in het Hebreeuws elohim is en dat dit volgens de Gematria ⁶ gelijk staat aan de natuur. **God is dus de natuur en de individuele, persoonlijke natuur van ieder mens is het Es.** Groddeck⁷ zegt dan ook dat wij een god in ons hebben en die god heet Es. Dit is volgens hem het basisprincipe dat ons leidt en corrigeert.

Binnen de kabbalistische leer kent men drie niveaus van "zijn" met de daarbij behorende zielsfuncties. In

⁶ Een Joodse getallenleer.

⁷ *Cransfield* als Symbol, Fischer Taschenbuch Verlag 1987

eerste instantie de *nefesh*, wat zich vooral richt op de fysieke functies; één trede hogerop hebben we de *ruach* die het geheel van emoties en psyche beheerst. De laatste en hoogste functie is de *neshamah* en deze zouden wij bij uitstek kunnen vergelijken met het Es.

Wanneer we kijken naar het doel of het nut van het leven dan zien we de volgende mogelijkheden.

De mens heeft een bewustzijn, dat wil zeggen, hij is zich bewust van zijn bestaan en hiermee wil hij een aantal dingen bereiken:

1. voortbestaan; liefst eeuwig
2. iets bereiken, groeien naar een hoger plan
3. het nut inzien van wat hij doet en waarom hij hier op aarde is (mens als betekenisgever)

De nuchtere conclusie van veel biologisch onderzoek geeft slechts enkele realistische mogelijkheden aan voor de reden van het aardse bestaan:

1. ademhaling
2. eten, drinken en uitscheiding
3. voortplanting

Deze drie regels gelden voor planten, dieren en mensen en is dus universeel. Het is de mens met zijn veruit meest ontwikkelde hersen- en zenuwstelsel die vraagtekens zet bij zijn bestaan en ook graag wil weten wat voor nut alles heeft, hij maakt zijn bestaan hier niet makkelijker mee. Niet voor niets zijn de filosofen al duizenden jaren verklaringen aan het zoeken en niet voor niets probeert de religie dit gat op te vullen. Denk maar eens na over Prediker 7:29:

Tenslotte heb ik alleen dit gevonden: naar Gods bedoeling is het leven eenvoudig, maar de mens haalt zich van alles in het hoofd (Willibrord).

Vanuit de Hebreeuwse vertaling wordt het iets anders geïnterpreteerd:

God heeft de mens in eenvoud geschapen, maar zij hebben zich teveel met het denken bezig gehouden.

Ofwel wij denken dus teveel, maken er teveel van en dat alles heb ik neergeschreven in mijn boek *Radicale Neurotheologie* (2010).

Waar wij dus mee zitten is het leven, het bestaan en dat is een existentieel feit. De richting die zich het meest bemoeit met dit essentiële probleem is het existentialisme en mede de fenomenologie. De laatste probeert een redelijke verklaring te vinden voor de vele verschillende verschijningsvormen die wij in het leven tegenkomen. Alle ervaringen zijn fenomenen, dus niets is uit te sluiten.

De eerste, het existentialisme, probeert de mens een plaats in zijn wereld te laten zien, met alle negatieve confrontaties van dien, zonder dat de persoon er onderdoor gaat. Met open ogen de wereld tegemoet zien en dan recht op je doel af. Problemen, veelal psychisch, ontstaan vooral op vier essentiële niveaus namelijk (1) de dood, (2) vrijheid, (3) geïsoleerd voelen, en (4) dat de ervaringen geen betekenis hebben.⁸

⁸ Existential Psychotherapy Irvin D. Yalom Basic Books 1980

DEEL EEN

PREDIKER

Prediker is de Nederlandse naam en de Engelse is Ecclesiastes. Zijn Hebreeuwse (schuil) naam is Kohellet. Dit geeft al direct veel overeenkomst en herinnering met mijn start van de grote spirituele en religieuze tocht. Het eerste godsdienstige boek dat ik las, was het Jezus rapport ⁹. Een wereld ging voor mij open en het liet mij haast ontredderd achter door de slotzin: *“Maar de grondlegger van hun religie (het christendom hcm) zou dan Paulus van Tarsus zijn en niet meer rabbi J., die men niet eens in het bezit van zijn joodse naam Josua heeft gelaten”*.

Nu datzelfde zien we gebeuren bij Kohellet; het is bij ons dus Prediker geworden.¹⁰ De oorspronkelijke naam levert op zich de nodige vragen op. Men ziet over het algemeen een verband met “verzamelen” of “samenkomst”. Een plaats dus waar iemand het woord voert of predikt.

Laten we het woord eens op een kabbalistische manier bekijken. De getalsleer speelt een grote rol in het Hebreeuws omdat elke letter symbool staat voor een getal. Deze getalsleer wordt Gematria genoemd. Het woord Kohellet heeft een getalswaarde van **535** en gezien als losse getallen zijn dat de letters he-gimel-he (*hagah*). Dit betekent mompelen, poëtisch is het spreken en het wordt ook gezien als een vorm van mediteren.

⁹ Johannes Lehmann Uitgeverij N. Kluwer 1971

¹⁰ Deze naam is aan het boek gegeven door Maarten Luther

Wanneer we de Gematrische betekenissen bekijken valt direct op dat het onder andere gaat om het woord "zich omdraaien" en ook het symbolische beeld van "het druipen van honing". Nu kunnen we hierin steeds verder gaan, want zich omdraaien heeft te maken met terugkeren (Hebr. teshovah¹¹) en het symbool van druipende honing komen we ook tegen bij het verhaal van Simson¹². Dit alles zou echter te kabbalistisch worden dus zal ik het hierbij laten.

Het enige wat we in de gaten moeten houden is het beeld van een bijeenkomst waar iemand spreekt die "de toehoorders een slag wil laten draaien".

Elk woord is dan als een druppel honing die opgenomen moet worden om geproefd te worden, om effectief te kunnen zijn.

In het algemeen kan gezegd worden dat Kohellet een wijs man was, sommige zeggen een prins of aristocraat. De aanname dat dit koning Salomo is geweest is, blijkt uit alle onderzoeken onjuist.

¹¹ teshovah wordt ook gebruikt in de betekenis van bekering

¹² Richteren 13 ev

EXISTENTIALISME

Het existentialisme benadert de centrale vraag om het bestaan. Wie zijn we, wat is het doel of nut van ons leven en waarschijnlijk de meest essentiële vraag: Waarom leven we als we toch dood gaan? Wat is de zin van dat alles? Oké, er zijn leuke dingen, maar er is ook veel ellende op de wereld en dat is toch wel het laatste wat wij willen. Benjamin Blech¹³ schreef hier een aardig boek over en kwam tot de conclusie dat wij door het ervaren van leed onszelf beter leren kennen en daardoor dichter bij God kunnen komen.

Hoewel filosofie die vraag al duizenden jaren tracht te verwoorden zijn de eerste "erkende" ideeën ontstaan (hier in het westen) door onder andere Kierkegaard, Nietzsche, Heidegger, Sartre, Tillich en Jaspers. De filosofie is er in eerste instantie op gericht dat de mens zelf nadenkt over zijn leven en zijn handelen terwijl hij daarvoor mede zelf de verantwoordelijkheid zal moeten nemen. Irvin Yalom, de bekende existentiële psychiater, zegt dat we ruwweg twee groepen van mensen kunnen onderscheiden: **De eerste groep** neemt zijn verantwoordelijkheid en gaat tot handelen over; **de tweede groep** verwacht een verlosser. Zij zoeken steeds naar een persoon of iets anders dat hen helpt, bij de hand neemt en verlost van hun problemen. Het is met name de laatste groep die zich aansluit bij een of andere religieuze of spirituele groep.

¹³ If God is good, why is the world so bad? Simcha Press 2003

Vrijheid nemen is ook verantwoordelijkheid nemen en met gebruikmaking van de "eigen" wil. Een wil zonder doortastende actie is proberen en daar schiet je niets mee op.

Het Hebreeuwse woord voor proberen is *nisa*. Dat geeft symbolisch de volgende omschrijving: Het individu draait rond in cirkels wanneer hij zich of iets wil manifesteren. We zien hierin duidelijk dat je wilt wel wat, maar je komt er niet aan toe. Je zit op zo'n moment in een vicieuze cirkel van twijfel of onwil.

Hoe zit dat met de wil; in het Hebreeuws *ratzon*? Hier is symbolisch sprake van een steeds doorgaande kracht, ten goede of ten kwade, die zijn begrenzungen heeft voor het individu.

Willen en kunnen zijn dus twee zaken. Je kunt niet alles willen, er zijn grenzen aan die per individu verschillen. De grote vraag, ook in therapie, is waar zetelt de wil, hoe ontstaat de wil? Daarnaast kan het wilsbesluit zowel goed als slecht uitwerken. In het wilsbesluit zit dus niet automatisch een goede afloop besloten, terwijl die wel gewenst was.

Hannah Arendt verklaart dat de wil het mentale orgaan van de toekomst is, net zoals het geheugen het orgaan van het verleden is.¹⁴

Voor mij is het dan weer interessant om te kijken naar het Hebreeuws. Verleden is *awar* en toekomst is *atied*. Beiden beginnen met dezelfde letter; de letter *ayn*. Dit staat voor het oog, datgene wat je NU ziet en kan dus rustig voor het heden aangezien worden. Het verleden en de toekomst starten dus vanaf NU.

¹⁴ Existential Psychotherapy Irvin D. Yalom Basic Books 1980

Symbolisch is het verleden "*het monument dat goed en kwaad heeft doorstaan*". De toekomst is het "*ideale beeld dat zich mogelijk zal manifesteren*".

De "d" (daleth) aan het einde van *atied* geeft aan dat wij door een (symbolische) deur moeten gaan; wat wijst op een actieve instelling. Blijf je voor de deur staan dan zal er niets gebeuren.

EXISTENTIELE FENOMENOLOGIE

Een ware filosofie kan moeilijk als een wetenschap gekenmerkt worden. De wetenschap gaat er van uit dat het onderwerp van onderzoek herhaalbaar moet zijn en dat de verschillende onderzoekers één en hetzelfde resultaat verkrijgen.

Een echte filosofie is een poging van het individu om op persoonlijke vragen een persoonlijk antwoord te krijgen. Tijdens het bestaan, de existentie van het individu, ervaart men ongetwijfeld meerdere keren een disharmonie. Het streven van de mens is daarom steeds gericht op het vinden van harmonie. Het meest kenmerkende voor het Zijn van de mens, is dat hij is wat hij is. Hierin ligt dan ook de grootste opdracht besloten, dat de mens pas echt menselijk is als hij ten volle leeft.

Het individu zal te allen tijde zelf de vragen moeten stellen, zelf de antwoorden moeten geven en zelf de sluiers wegrukken die hem of haar het uitzicht belemmeren. Een tegenstrijdigheid van een wetenschappelijke benadering van de filosofie is, dat de wetenschap altijd zoekt naar vastigheden, wetmatigheden en leerstellingen. Echter de filosofie in haar ware gedaante leent zich niet voor het leren